

блеми особливостей спілкування у середньому шкільному віці свідчить про те, що середній шкільний вік – це період, коли дитина вчиться спілкуватися, і відповідно до того на скільки вона є комунікативною, залежать її стосунки з іншими людьми.

Досліджено зміст процесу налагодження спілкування в учнів середнього шкільного віку. В ході дослідження ми вивчали, які особистісні якості можуть перешкоджати налагодженню спілкування в середньому шкільному віці; характер спілкування підлітків з батьками; значення школи і вчителя в житті підлітка; виникнення конфліктних ситуацій у спілкуванні з однокласника-

ми; наявність друзів у підлітків; мотиви вибору друзів; ставлення до дружби як життєвої цінності; особливості взаємин з особами протилежної статі.

З метою удосконалення процесу спілкування в учнів середнього шкільного віку нами було проведено формувальний експеримент. На цьому етапі нами проведено тренінг спілкування для учнів 6-го класу (16 осіб (9 дівчаток і 7 хлопчиків)), оскільки ці підлітки найбільшою мірою потребували налагодження процесу спілкування, як показали результати констатувального експерименту.

Література та джерела

1. Алексеев М. Н., Григорьев С. Г. Принципы построения учебного Веб-сайта // Материалы XI международной конференции "Информационные технологии в образовании" (ИТО-2001) (<http://ito.edu.ru/2001/ito/III/III-1-2.html>).
2. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади: Навч. - метод. видання. – К.: Либідь, 2003. – 280 с., с.155-157.
3. Волкова Н. П. Педагогіка: Посібник для студ. вищ. навч. закл. — К.: ВЦ "Академія", 2001. – 576 с.
4. Дорошенко С. І. Основи культури і техніки усного мовлення. — Харків: "ОВС", 2002. – 144 с.
5. Зимняя И. А. Педагогическая психология : учеб. для вузов / И. А. Зимняя. – М.: Логос, 2000. – 332 с.
6. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. — Дрогобич: Вид. фірма "Відродження", 1994. – 218 с.
7. Кон І.С. Дружба: Етико-психологічний очерк. - 3-е издание. - М.: Политиздат, 1989. - 114с., с.78-82.
8. Леонтович О. А. Проблеми віртуального спілкування // Полеміка. — № 7. — International Research and Exchanges Board, 2001 (<http://www.irex.ru/publications/polemika/7/leontovich.htm>).
9. Мусатов С. Педагогічна комунікація: Психологічні витоки та особливості // Освіта і управління. — 1999. — Т. 3. — № 3.
10. Семиченко В. А. Психологія речі: Учеб. пос. — К.: "Магістр-S", 1998.
11. Сердюк О. П. Основи управління комунікативним процесом: Підручник. — К.: ІЗМН, 1998.

В статті дається аналіз теоретических основ обшчення в среднем школьном возрасте и содержания процесса налаживания обшчення учащихся среднего школьного возраста, проведено практическую работу по усовершенствованию процесса обшчення в учеников среднего школьного возраста. Показано, что участие в тренинге дало возможность усовершенствовать процесс обшчення у учеников среднего школьного возраста.

Ключевые слова: обшчение, учащиеся среднего школьного возраста, социальный педагог, барьеры обшчення.

The article deals with the theoretical foundations of communication in the middle school age and content of debugging communication students middle school age, conducted practical work to improve the communication process in the secondary school age. Shown that participation in the training provided an opportunity to improve the process of communication in secondary school age.

Key words: communication, students middle school age, social pedagogue, barriers of communication.

УДК 377 (477.87) "1919/1939"

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ НА ЗАКАРПАТТІ У ЧЕХОСЛОВАЦЬКИЙ ПЕРІОД

Розлуцька Галина Миколаївна,
м.Ужгород

У статті розглядається процес становлення професійної освіти на Закарпатті під час входження до складу Чехословаччини та виділяються переваги і недоліки цього періоду. Важливим аспектом для цілісного розгляду становлення освіти на Закарпатті є взаємовплив чехословацьких і західноукраїнських народів. Певні труднощі перешкождали діяльності педагогічних закладів та здобуттю якісної освіти, що призвело до браку кваліфікованих педагогічних кадрів. Дослідження навчального процесу в інших фахових школах Закарпаття стануть предметом подальшої наукової роботи.

Ключові слова: професійна освіта, педагогічні кадри, учительські семінарії, культурно-освітній процес.

Закарпатські землі знаходились під владою різних держав, що вплинуло не лише на зміни у політиці краю, а й у сфері освіти, культури та суспільного життя населення. Як під владою Австро-Угорщини, так у складі Чехословаччини наш народ боровся за становлення професійної освіти. Культурно-освітні діячі й громадські організації використовували сприятливі умови для цього. Проте економічна відсталість, слаба розвиненість міст й недостатня кількість активної інтелігенції, порівняно з Чехією, стримувало процес становлення. Дослідження періоду входжен-

ня Закарпаття до складу Чехословаччини безумовно привертає увагу, адже у той час українці-русини позбулись насильницького гноблення. Таким чином, були створені кращі умови та відкриті ширші можливості для розвитку демократичної культури та освіти.

Період розвитку освіти та становлення педагогічної думки під час входження Закарпаття до складу Чехословацької Республіки досліджено В.Гомоннаєм, М.Кляп, М.Кухтою, В.Сагардою, П.Стрічком, І.Фекетою, В.Химинцем. Історичний аспект формування професійної освіти на Закарпатті вивчено М.Басарабом, М.Вегешом, І.Гранчаком, Ю.Гуснаєм, М.Токарем, С.Сірополком.

Метою нашого дослідження є процес становлення професійної освіти на Закарпатті під час входження до складу Чехословацької республіки, розгляд діяльності закладів професійної педагогічної освіти та визначення взаємовпливу чехословацьких і західноукраїнських народів, переваг і недоліків цього періоду.

У працях багатьох дослідників розвиток професійної освіти на Закарпатті розглядається окремо від культурно-освітніх процесів, які відбувались на інших українських землях. На нашу думку, це є недоліком, адже взаємовплив закарпатців та українців, які перебували під владою тієї самої держави є важливим для розгляду цілісного процесу становлення освіти на Закарпатті.

Після розпаду Габсбурзької монархії у кінці жовтня 1918 р. почали створюватись народні ради, які вирішували питання про політичну орієнтацію. "Географічне положення цих центрів і визначало політичну орієнтацію їх членів. Найзахідніший Пряшів агітував за входження в Чехословаччину; Ужгород і Мукачево представляли проугорські настрої; Хуст виступав за об'єднання з Україною; Ясіня відстоювало незалежний політичний курс" [11, с.7]. Як наслідок Сен-Жерменської мирної угоди, 10 вересня 1919 р. Підкарпатська Русь увійшла до складу Чехословаччини, яка "зобов'язалася зорганізувати Закарпаття в адміністративну одиницю під назвою «Підкарпатська Русь» з самостійним сеймом та автономією в справах мови, школи, релігії та місцевого управління" [9, с.638].

Закарпатська освіта після правління Австро-Угорщини була вкрай убогою: "34 греко-католицькі народні школи та дві греко-католицькі учительські семінарії – одна хлоп'яча (заснов. 1793 р.), а друга дівоча (заснов. 1902 р.), обидві в Ужгороді. Решта шкіл були мадярські, а саме, крім народних, 6 – горожанських шкіл, 4 – середні школи (3 – класичні гімназії – з латинською мовою від першого класу та з необов'язковою грецькою мовою від 5 класу – в Ужгороді, Мукачеві та Берегові, а одна реальна школа в Мішковцях), учительська семінарія в Мукачеві (засн. 1914 р.), дві торговельні школи – в Ужгороді та Мукачеві, керамічна школа в Ужгороді, 5 доповнюючих ремісничих шкіл" [9, с.638-639]. Не вважаючи на це, варто відмітити роль першого президента Чехословаччини Томаша Масарика, який сприяв розвитку чехословацької та української культури й освіти. "Наш славний президент Масарик отстаивал интересы не только своего народа на Мирной Конференции, а также и Подкарпатской Руси... Вся старания чехо-Словенской Республики направлено к тому, чтобы поднять культуру этой страны и помочь бедному народу. Она работает не только о народъ, но также о всякъ служащихъ и въ частности объ учителяхъ" [2]. "Під керівництвом президента Т. Масарика державні органи Чехословаччини приділяли значну увагу розвитку освіти в усіх її регіонах. За роки його президентства на Підкарпатській Русі збудовано десятки приміщень для шкіл, які з цією метою використовують і сьогодні. Показовим з цього може бути те, що старше покоління мешканців Сваляви ще й сьогодні називають середню школу № 1 «Масариковою школою»" [11, с.7].

У 1919-1920 рр. гімназії в Ужгороді, Мукачеві та Берегові було перетворено в реальні гімназії, де з п'ятого класу викладалась латинська мова, а в трьох учительських семінаріях введена руська мова, що за австро-угорської влади викоринювалось. Вагомою перешкодою до здобуття якісної професійної освіти був мовний хаос у гімназіях. Лише у двох (в Ужгороді та Берегові) навчали рідною мовою. Отож, крім недостатньої кількості підручників, залишалася проблемою "язикова різноманітність професорів і подекуди нетолерантність чеського професора до наших дітей, як то є у Берегові. Гімназії в Мукачеві та Хусті, що мають директорів напряму московського, вчать наших дітей московською мовою. Біду тут ще побільшує те, що місцеві московфільські професори не володіють московською мовою, і дитина забуває своє і не вчається московської мови" [10, с.57].

Ситуація із педагогічними кадрами у 20-30-х роках все ще залишалась складною. Адже, крім того, що їх не вистачало в існуючих школах, то найбільше відчувався брак у нових школах, що відкривалися, через відмову більшої частини вчительства працювати. "Із 674 учителів шкіл Закарпаття лише 379 дали присягу служити чехословацькій владі. Із загальної кількості вчителів 44 % звільнилися. У Мукачеві звільнилися 36 учителів, у Берегові – 24, у Сваляві – 13, у Великому Березному – сім учителів. Ще гірше становище було в гімназіях. Тільки шість викладачів гімназій після першої світової війни дали згоду працювати в умовах чехословацького режиму. Із 110 гімназійних посад було зайнято лише шістьдесят дві" [11, с.7]. Одні не хотіли складати присягу, оскільки не були впевнені у діючій владі, а, можливо, боялись, що знову будуть такі переслідування як за Австро-Угорщини. Інші були настільки змідяризовані, що майже не знали руської мови, тому не могли працювати у новостворених руськомовних школах (протягом 20-х рр. збудували більше 50 шкіл).

Реферат Підкарпатської Русі вирішив проблему із браком

педагогічних кадрів шляхом призначення на вакантні посади чехів або російських та українських емігрантів. "...400 школь безъ учителей. Жебы помочь недостатку учителей треба устроити 5 мьясны курсы для чешскихъ интеллигентныхъ людей. Курсы треба вести при ужгородской учительской семинарии и кеды будетъ дужо просителей, то и при семинарии въ Мукачевъ" [4]. І.Пешек, головний інспектор шкіл Закарпаття у 1919-1924 рр., запропонував запросити кваліфікованих фахівців з Галичини. Такі галичани як А.Алиський, В.Бірчак, І.Панькевич, П.Яцко та інші стали прибічниками А. Волошина і викладали в учительських семінаріях, гімназіях та школах. Ю. Гуснай теж підтверджує факт сприяння розвитку освіти і культури тогочасною чехословацькою владою: "До 1924 р. шкільний реферат в Ужгороді працює в інтенціях славянського братерства. Він є фактичним провідником, ціль його – вчити нарід, сказати русинові, що він є, дати йому власну культуру, вибудувати йому школу, яка б могла за короткий час конкурувати зі школами інших народів. Був це шкільний реферат, введений блаженної пам'яті п. мін. радником Йосифом Пешеком" [10, с.54].

Наступний інспектор Й.Шімек відмовився від послуг галичан і запросив чехів. Таким чином, відбувається взаємовплив та обмін досвідом між закарпатськими русинами, галичанами й чехами, що є важливим моментом для цілісного розгляду процесу становлення професійної освіти. Оцінюючи ситуацію, А. Волошин запропонував "збільшити набір у три середні педагогічні заклади освіти – Ужгородську півче-учительську семінарію, які він очолював, в Ужгородську жіночу учительську семінарію та в Мукачевську семінарію. Впродовж кінця 20-х і в 30-х роках в півче-учительську семінарію приймали 40 чоловік щорічно, в жіночу – по 50, в Мукачевську семінарію також 50. Отже, щорічно три середні педагогічні заклади давали школам 140-150 учителів" [7, с.168].

Крім професійної педагогічної освіти у семінаріях, слід звернути увагу на гімназистів. Вони додатково складали екзамени з педагогічних дисциплін при семінарії і могли працювати вчителями. На нашу думку, цінними кадрами для шкіл були випускники гімназій, оскільки краще, ніж будь-який чеський викладач, могли прищепити учням любов до навчання рідною мовою, утверджувати ідею національної самосвідомості для інтересів свого народу. Вони добре розуміли особливості культури та традиції Закарпаття. "Лише протягом 1919-1932 років 916 русинів отримали спеціальність учителя і пішли працювати в школи. Це були переважно випускники трьох учительських семінарій та гімназистів" [6, с.101].

Великий внесок у вдосконалення системи професійної освіти на Закарпатті зробив як блискучий вчений, педагог, культурно-освітній і громадський діяч. Він як національно свідомий громадянин хотів змінити тогочасну систему освіти. Будучи директором Ужгородської учительської семінарії, він мав кращі можливості реалізувати свої плани. А. Волошин почав вдосконалення із самого учителя, бо вважав, що професійні та особисті якості відіграють важливу роль для мотивації учнів до навчання і відвідування занять. Постійна робота над собою та особистий приклад сприяли підвищенню фахового рівня учителів, а через них забезпечується надання хороших знань учням. Семінарія готувала не тільки фахівців, а й справжніх патріотів, організаторів освіти й культурного життя. "Завдяки наполегливій роботі А. Волошина на посаді директора Ужгородської учительської семінарії цей навчальний заклад перетворився в осередок підготовки висококваліфікованих фахівців для шкіл Закарпаття. Основними факторами цього були: вдосконалення навчально-виховного процесу, зміцнення матеріально-технічної бази, досвідчений педагогічний колектив, підібраний з місцевої інтелігенції, та якісні зміни в контингенті учнів семінарії, серед яких стали переважати вихідці з сімей селян, ремісників, робітників" [6, с.99].

Значну увагу А. Волошин приділяв бібліотеці та наявності підручників з педагогічних дисциплін для постійного підвищення рівня педагогічних кадрів та підготовки учителів. "Бібліотека проводила обмін літератури, зокрема науковою, не лише з бібліотеками Закарпаття, але й інших міст, зокрема Пряшева, Братіслави, Праги" [6, с.96]. У той час, коли почалось масове збільшення мережі шкіл та брак педагогічних кадрів, була недостатня кількість дидактичного забезпечення. Судячи з цього, А. Волошин почав

поширено видавати підручники для студентів учительських семінарій та учнів старших класів гімназій. Серед них : “Педагогічна психологія” (1930, 1932 р.), “Коротка історія педагогіки для учительських семінарій” (1921, 1931 р.), “Педагогіка і дидактика для учительських семінарій” (1923, 1924 р.), “О соціальному вихованню” (1924 р.), “Методика” (1932 р.), “Методика народно-шкільного навчання” (1935 р.) та інші. З метою впровадження досягнень світової педагогічної освіти у навчальний процес семінарій та гімназій він наполегливо вивчав історію та теорію педагогіки і психологію інших країн. А. Волошин налагоджує зв'язки з педагогами і культурно-громадськими діячами Галичини, Словаччини, Угорщини, Чехії, а також навчання у Вищій педагогічній школі Будапешта дало можливість познайомитись із рядом прогресивних вчених.

Формування кваліфікованого педколективу підняло роль Ужгородської учительської семінарії у підготовці кваліфікованих учителів. А.Волошин запрошував досвідчених викладачів із місцевої інтелігенції, таких як: І.Белас, Я.Голота, М.Дудка, Е.Дунда, М.Егреші, М.Ерделі, І.Мураній, Л.Павлик, Д.Петрівський, У.Сільвай, Г.Халупка, Б.Чургович. Завдяки досвідченості, професійним й особистим якостям вони завоювали авторитет студентів семінарії.

Питання “чехізації” хвилювало багатьох дослідників, тому варто детальніше зупинитись на ньому. Одні вважали, що чеський уряд насильно не нав'язував чеську мову, інші наголошують на збільшенні чеських шкіл. Наприклад, П. Стріжик, М. Талапканич і В. Химинець вважають, що це не було політикою уряду, а проявом несправедливості і чеського шовінізму, бо “ніде в офіційних документах Чехословаччини не вказується на «необхідність чехізувати» русинів, угорців чи німців. Уряд створював на Закарпатті чеські школи для зручності навчання дітей тих чехів, які були надіслані в Підкарпатську Русь для роботи. ... чеські кола силою не змушували русинів, євреїв, словаків чехізуватися, але, щоправда, створювані ними школи сприяли цьому. Якщо в 1920 році на Закарпатті були 22 чеські школи, то в 1938 році – їх уже нараховувалося 188. Чехів же проживало в той час у краї не більше 40 тис. чоловік” [11, с.7]. Е.Балагурі та І.Гранчак стверджують: “Правдою є, що уряд Чехословаччини, близької рисам слов'янської держави, сприяв успіхам освіти в Закарпатті, хоч частково односторонньо підтримував розвиток саме чеської школи. Елементи чехізації населення мали місце, але не вони становили суть освітньої політики” [8, с.361]. На думку К.Деркача, “чеський уряд проводив чехізацію не тільки шляхом збільшення чеських шкіл, а і шляхом вербування нашої молоді в ремісничі училища Чехії. Після їх закінчення більшість залишалась працювати на чеських заводах, забували, хто вони є, якого роду, а чеська буржуазія одержувала дешеву робочу силу” [5, с.13].

З іншого боку, В. Гомоннай підтверджує проведення політики чехізації за допомогою фактів. “Разом з тим в ці роки відчутно

проявлялись тенденції чехізації населення Закарпаття, сіялась національна ворожнеча. Про це переконливо свідчить такий факт : якщо в 1921 році чеські школи на Закарпатті становили 3,2% загальної кількості шкіл, то вже в 1937 році їх кількість зростає до 23%. Це в той час, коли чехів і словаків жило на Закарпатті лише 3,29%. ... в 1929-1930 н. р. чехословацька влада при Мукачівській семінарії відкриває паралельні класи з викладанням чеської мови. ... тенденція чехізації проявлялась і в будівництві нового шкільного приміщення для чеських класів, це тоді, коли руське відділення семінарії розміщувалось у пристосованих приміщеннях. Характерно і те, що з листопада було введено неонов'язкове навчання руській мові у чеських паралельних класах” [1, с.36]. Ю.Гуснай чітко характеризує небажання чехословацького уряду налагоджувати мовне питання у гімназіях: “Це є просто недоумство – вчити вчителя не тою мовою, якою говорять його майбутні учні. Це яскраво характеризує чи небажання, чи слабкість компетентних урядів, що не можуть взяти правильної лінії... Якраз тут робить найбільшу помилку офіційна політика Підкарпаття, бо не розуміє свого послання щодо нас. Чехи, як розумніші від нас, мали б бути нашими учителями, показати нам наші помилки та показати на правильну дорогу. А, може, того якраз вони собі не бажають?” [10, с.58].

Вищенаведене дає підстави зробити висновок, що прояви чехізації на Закарпатті у 20-30-ті рр. відбувалися, що перешкоджало цілісному розвитку системи освіти. Чеська влада, на відміну від австро-угорської, не наголошувала на цьому. Не вважаючи на те, що уряд не забороняв відкривати руські школи та громадські організації, він не забував про побудову мережі чеських шкіл на державні кошти та привілеї (безоплатне опалення, книжки, зошити, одяг тощо) у той час, коли тут проживало лише декілька чеських сімей. Звичайно, що це було несправедливо по відношенню до закарпатського населення.

Із приєднанням Закарпаття до Чехословацької республіки, крім Ужгородської чоловічої та жіночої семінарії продовжувала підготовку учительських кадрів Мукачівська учительська семінарія. Під керівництвом Йосипа Кром'яка вона готувала фахівців для всього краю, а склад семінаристів почав поповнюватись вихідцями із робітничих та селянських сімей. “Очень печально, что въ настоящее время подготовка учителей очень слабая, профессорами гимназии и семинарии являются теперь люди, что не имеют учительского диплома, а суть профессора гимназии. Мы должны протестовать против этого на будущее время” [3]. Зважаючи на низький професіональний рівень вчителів, вдосконалювались навчальні плани, які забезпечували загальнонаукову, гуманітарну, педагогічну та практичну підготовку. Зростанню національної свідомості та збагаченню знань семінаристів сприяли такі викладачі, як Берштейн, Гассай, Гевкан, Добош, Орос, Скіба, Торбіч, Хром'як, Шереш, Штрёбак та інші.

Таблиця 1.
Кількість учнів у семінаріях протягом 1920-1928 рр. [1, с.32, 35]

	1920/ 21	1922/23	1924/25	1926	1926/27	1927/28
Ужгородська чоловіча учительська семінарія	74	76	98	105	131	129
Ужгородська жіноча учительська семінарія	–	67	78	47	121	129
Мукачівська учительська семінарія	–	96	108	79	81	89

Семінаристи збагачували знання з педагогічних дисциплін зі сторінок періодичних видань “Учитель” (1920-1936), “Урядовий вісник” (1921-1938). Крім того велику освітню роль відігравали учительські громадські організації такі, як “Учительська громада”, “Педагогічне товариство”, “Учительське Товариство Підкарпатської Русі”, “Карпаторусский учительский Союз”. Їх об'єднували спільні інтереси – підвищення професійного рівня, сприяння розвитку освіти та розповсюдження літератури і періодики. Створене у 1924 р. “Товариство учительства горожанських шкіл Підкарпатської Русі” обговорювало і вирішувало педагогічно-дидактичні проблеми. “Учительське Товариство Підкарпатської Русі” (1925 р., очолював В. Шпеник) пізніше прийняло русофільський напря-

мок. “Органом товариства була газета «Народна школа» (1929-1938 рр.), яка багато зробила для розвитку освітньої справи Закарпаття. Однак недолік був один : захоплення мовними і національними дискусіями. Це заважало по-діловому обговорювати основні проблеми освіти” [8, с.360]. Українофільський напрямок підтримувало “Педагогічне Товариство Підкарпатської Русі” (1923 р.), яке вимагало дотримання норм української літературної мови у навчальному процесі. Його засновниками були А. Волошин, В. Желтвай, Ю. Ревай, П. Яцко. “... товариство налагодило випуск часопису «Підкарпатська Русь», готувало підручники для шкіл, приймало активну участь у різноманітних акціях, організовуваних товариством «Просвіта» та іншими українофільськими організа-

ціями" [8, с.420]. Однак найбільш послідовним щодо підтримання української ідеї було товариство «Просвіта» (з 1920 р.), засноване за сприяння директора Ужгородської учительської семінарії А. Волошина. Головою було призначено Ю. Брацкайку, який його очолював аж до 1939 р. «Для досягнення основної мети – прилучення народу, в першу чергу вчителів, учнів та селян до української ідеї – велика робота була проведена товариством по заснуванню на селах читалень. Тут підкарпатські русини могли брати газети, книжки, слухати лекції» [8, с.419].

Проаналізувавши погляди різних дослідників, ми схилиємось до думки, що політика Чехословаччини загалом позитивно вплинула на розвиток освіти на Закарпатті, проте процес становлення та вдосконалення професійної освіти проходив з великими труднощами. Проблема чехізації та мовні суперечки (українофільський та русофільський напрямки) перешкоджали ідейній єдності активістів у процесі національного самоусвідомлення та відродженню освіти й культури русинів.

Прогрес освітньої системи, культурного рівня населення Закарпаття відобразився у вдосконаленні науково-методичного

забезпечення та викладацького складу семінарій, у виданні підручників, періодичних видань та методичних викладацьких розробок, які збагачують фонд педагогічної науки. Створювались численні громадські учительські та культурно-освітні організації, які сприяли виданню літератури на народній мові, вирішенню професійно-педагогічних проблем, піднесенню національного, культурного рівня народу та утвердження ролі української мови у навчальному процесі не лише шкіл, а й гімназій та семінарій. Діяльність «Просвіти», «Педагогічного Товариства Підкарпатської Русі», «Учительської громади» підтримували національний дух і давали надію на краще майбутнє професійної школи. Зменшувалась кількість неписьменних завдяки додатковим курсам для людей старшого віку та неосвічених. Таким чином, відбулося не лише кількісне, а якісне збільшення вчителів на Закарпатті.

Перспективи подальшої роботи полягають у дослідженні щорічних звітів і навчальних програм інших закладів професійної освіти, крім педагогічної, що дасть змогу більш детально порівняти діяльність фахових шкіл Закарпаття.

Література та джерела

1. Гомоннай В. Педагогічна освіта на Закарпатті / В.Гомоннай, В.Росул, П.Ходанич. – Ужгород: Гражда, 2003. – 112 с.
2. Державний архів Закарпатської області (ДАЗО). – Ф. 28. Реферат освіти Підкарпатської Русі (1919-1928 рр.). – Оп. 2. – С. 52. – Л. 7.
3. Державний архів Закарпатської області (ДАЗО). – Ф. 28. Реферат освіти Підкарпатської Русі (1919-1928 рр.). – Оп. 2. – С. 52. – Л. 14.
4. Державний архів Закарпатської області (ДАЗО). – Ф. 28. Реферат освіти Підкарпатської Русі (1919-1928 рр.). – Оп. 2. – С. 53. – Л. 1.
5. Деркач К. З історії Мукачівської учительської семінарії / К.Деркач, А.Павлик // Старий Замок. – 1999. – 19 серпня. – № 66-67. – С. 13.
6. Кляп М. І. Педагогічна діяльність Августина Волошина в міжвоєнний період (1919-1939) / Маріанна Іванівна Кляп. – Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2001. – 152 с.
7. Кляп М.І. Августин Волошин і розвиток освіти на Закарпатті в період чехословацької доби / М.І.Кляп, М.П.Кляп // Доповіді наук. семінару, присвяченого 80-й річниці утворення Чехословаччини «Закарпаття в складі Чехословаччини: Проблеми відродження і національного розвитку» (Ужгород, 28 жовтня 1998 р.). – Ужгород, 1999. – С.160-171
8. Нариси історії Закарпаття. Том II (1918– 1945) / [редкол. І.Гранчак, Е.Балагурі, І.Грицак та ін.]. – Ужгород: Вид-во «Закарпаття», 1995. – 663 с.
9. Сірополко С. Історія освіти в Україні / Степан Сірополко. – Київ: Наук. думка, 2001. – 912 с.
10. Українське шкільництво на Буковині, в Галичині, на Закарпатті та в Канаді [В.Сімович, С.Сірополко, Ю.Гуснай, М.Кумка] – Прага, 1932. – 72 с.
11. Химинець В. Освіта чехословацької доби / В.Химинець, М.Талапканич, П.Стрічик // Слово вчителя. – 2008. – № 11. – С.7

В статье рассматривается процесс становления профессионального образования на Закарпатье во время вхождения в Чехословакию и выделяются преимущества и недостатки этого периода. Важным аспектом для целостного рассмотрения становления образования на Закарпатье есть взаимовлияние чехословацких и западно-украинских народов. Некоторые проблемы препятствовали деятельности педагогических заведений и получению качественного образования, что привело к недостатку квалифицированных педагогических кадров. Исследование учебного процесса в других профессиональных школах Закарпатье станут предметом дальнейшей научной работы.

Ключевые слова: профессиональное образования, педагогические кадры, учительские семинарии, культурно-образовательный процесс.

The article has considered the process of the formation of the professional education in Transcarpathian region while being the part of Czechoslovakia and has determined advantages and disadvantages of this period. The interplay of Czechoslovakian and West-Ukrainian people is the important aspect for the investigation of the whole educational process in Transcarpathian region. Some problems prevented from the functioning of pedagogical institutions and gaining the qualitative education, what led to the lack of the qualified pedagogical staff. The investigation of the studying process in the other professional schools of Transcarpathian region will be the objective for the further scientific work.

Key words: professional education, pedagogical staff, teacher training colleges, cultural-educational process.